

KÖZMŰVELŐDÉS

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető czikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Az emberi nem egységéről.

(Folytatás.)

VI. Az emberi nem őstörténetéről, a vizözönről s a szétszóratásokról szóló hagyományok minden kétséget kizárnak az emberi nemnek egy törzsből való eredetéről. Minden népnél találunk oly hagyományra, oly emlékre, oly festvényre, mely alapját a mózesi elbeszélésben bírja, s azzal vagy egészen, vagy több tekintetben megegyez. Megvan az amerikaiak is ép úgy Tezpije, mint a görögnek Deucalion és Pirnhája s Mózes Noéja, ki nek a bárkában a vizözön után a kolibri hozta meg a szabadulás olajágát. A vizözön után az első emberek némák voltak, — egy galamb 33 nyelvet osztott szét köztük, de egymástól különböztek, csak 15 család volt oly szerencsés, hogy egy nyelven beszélt, egymást megértette, s ezek Mexico felépitői. Az ebberda indiánoknál Csäpioiich (első ember) utódai egy nagy családban éltek együtt, de egy fiu megölése fölötti viszály miatt »az emberi nem általános elszéledése« következett be. Az irokések pedig beszélik, hogy az emberi nem egy nyelven beszélt, de a szülők gyermekeik iszonyu tette miatt — egy vadászat közben elfogott fiut szarvasként felakasztván, felháborodva oly zavarba jöttek, »hogy egymást többé nem értették.« Általában az amerikaiak ősmundái Humboldt szerint mindenütt kelet őshagyományaira emlékeztetnek, melyek a zsidók szent könyveiben foglaltatnak. »A föld kerektségén mindenütt a Cordillerák gerincein úgy, mint Samothrakia szigetein, az aegai tengeren fenmaradtak a vallási szokásokban az ő nyelvnek töredekei.« Yukatánban Votan, achiapanok törzsapja parancsot adott ki egy nagy ház építésére és a hol a ház épült,

megkapta minden nép saját nyelvét. — Az acrook Braziliában beszél: A nagy szellem kezdetben égbe nyúló magas házat emelt, melynek bedőlte által keletkeztek a különböző népek.«

Afrika népei beszél: őseik ki akartak vinni, hogy az égig feljuthassanak, ennek kivitelése valamennyi „fu fu“ mozsarat egymásra raktak, de még egy hiányzott, hogy tőkéletesen feljuthassanak, ennek pótlására kihúzták az alsót, hogy a tetejére tegyék, minek következtében az egész halomba dőlt, innen megijedve, új nyelveket kaptak. »Innen van, hogy a nap alatt oly sok nyelv jött létre; ezelőtt csak egy nyelv uralkodott:« — De még a legujabban felfedezett világgrészben is feltalálhatjuk a toronyépítés és nyelvzavarról szóló mondát. Tidsi sziget lakói még ma is mutogatják szigetükön azt a helyet, hol régiebb időkben az emberek nagy tornyot építének, mert csillagászati ismeretekre vágyódtak, azt akarták megtudni, ha a holdban laknak, de a torony alsó támaszlopai összetörték s a munkások Tidsi minden részeiben elszéledének. — A marianoknál az ember göröngyből teremtett, később kővé vált, a kő szét-pattant, mi által az emberek szétszakadása és a nyelvzavar származott. Ehhez igen hasonlít az ausztraliai feketék mondája. »Az egész földön mindenütt találkozunk bizonyos nemével a vallási emlékeknek, melyek alakjukra nézve, mint csonka, többé-kevésbé lépcsőzetes gulák, a pogány ősvilág építkezési modorát tárják fel előttünk, mely a Belus toronnyal Babelben vett eredetét és a legujabb időkig terjed, csak nyugat Európa gömb tornyai térnek el látszólag jobban attól.« A Belus torony Nebukadonozor által a nyelvzavar ős tornyának romjain és annak mintájára épült. Opper, ki legjobb ékirat magyarázó, a Bérsnimródból kiszedett agyag henge-

reken magától Nabukodonozortól egy feliratot talált, melyben többi között ez áll: »Az emberek a vizözön után abban hagyták a munkát, megzavarodva ejtvén ki szavaikat.« — Tehát a chaldok a bibliának megfelelőleg a nyelvzavart ezen épülethez kötötték.

De fontos még az is, hogy a felirat a torony építésétől Nebukodonozorig 42 emberkort említ, mi a szentírás számitásával majdnem megegyez, három emberkort száz évnél véve. Abidenus a babiloni mondát következőleg beszéli el: Személyek állítják, hogy a földből származott első emberek nagyságok és erejükben elbizakodva az isteneket megvetve és magokat azokról jobbnak tartva, elhatározták, hogy ott, hol most Babylon áll, magas tornyot építenek. Már közel voltak az éghez, midőn a szentek segítségül jövének az isteneknek, az építmény rájuk dönték. A romokat Babylonnak nevezték. Míg az emberek addig egy nyelven beszéltek, ekkor az istenek akarata folytán különböző nyelveket nyertek; Polyhistor szintén elbeszéli a történetet, idézvének a sybillától is. Egy örmény monda szerint pedig, midőn az óriások nagyravágásától elragadtatva és az istennel daczolva egy magas tornyot építenének, az istenek haragja egy roppant szélvész által halomba döntötte az egész építkezést, és az emberek közé »ismeretlen szavakat szórva, minek következtében egyenetlenség és zavar támadt köztök.«

A nyelv hajdani egységéről és megzavarodásáról szóló mondák megvannak Perzsia, India és Chinában is; Aksiman (gonosz szellem) volt első a perzsákról, ki 30 különböző nyelvet szórt szét az emberek között; midőn a világ végén Ahriman legyőzésével az első időszak vissza térend, az emberek ismét egy nyelven beszélnek. Az indoknál az »ismeretes fájáról Brahmvirágot szakítá és ez által bukását idézte elő; gyönyörű gyümölcs koronával emelkedék az égbe, egy terjedelmes atyai házként tartotta össze egyetértésben és az egy istenség nyelvében a családokat. A kevélyek azzal kecsgették magukat, hogy az leend az égbe vezető lajtorja, de az istenség megbünteté a döllyföt és megosztá a hit nyelv és erkölcsességét. A chinaiaknál Sin-haong valamennyi nyelvet egyre vezetett vissza; a »Ly-ki« nevű ősi törvénykönyvben ez áll: »a mindenség leterült utjáról, mióta a nyelvek ágok és levelekre oszlattak«. A hollandi Hamel van Gereums Koreában a babhista szerzetesekről ezen mondát hallotta: »azelőtt az emberek mindnyájan ugyanazon nyelvet beszéltek, csak a torony felépítése alkalmával,

melyen az égbe akartak jutni, lón az megzavarva.« Igazán annyira csodálatosan összhangzik ezen monda a bibliával, hogy majdnem gyanusnak tűnhetnének fel, ha a legilletékesebb helyről a legszilárdabb bizonyítékokkal nem támogatnák. Lássuk most Európát!

A görögökről Hygin ezeket írja: »Inachus Archia nővérével Phoroneust nemzette, ki a halandók első királya volt. Sok századdal ez előtt városok és törvények nélkül csak egy nyelvet beszélve éltek az emberek. De miután Marcus az emberek nyelvét meg többíté s a nemzeteket is fölösztá, egyenetlenség kezdé uralomra vergődni az emberek közt, mi Jupiternek nem tetszék. — A baskokról is rá akadunk a nyelvegységről szóló mondára. A vizözönből (mely még akkor volt, midőn az emberi nem csak egy nemzet volt) megmenekültek közt volt euskaldunaesok (baskok) törzsatyja is, ki nejevel a magas hegy barlangba vonult, míg a tűz és víz közötti szörnyű csata véget ért. Ezen elemek diühöngése oly félelembe ejté, hogy elfelejté nyelvét s ujat talált fel, mely idővel a baskok nyelve lón. Az irhoniaknak a »conani torony« czimű mondájokban van fent az ide vonatkozó emlék.

Bármennyire is különböznek ezen mondák egymástól, de a lényeges bennök, mi tárgyunkra vonatkozik, egy; és ha minden elferdített dolognak fele is igaz: ugy a népeknek ezen összhangzó véleményei eléggé engedik sejtetni velünk egy közös törzs nyelv valaha eredeti létezésének lehetőségét. A nyelvtudomány még nincs azon a fokon hogy ezt bebizonyítsa, de meg sem czáfolhatja. És ha be is lehetne bizonyítani, hogy a nyelvek nem egy forrásból származtak, ebből még nem lehetne állítani, hogy az emberi fajok is különböző eredetűek, mert ha a nyelvet az emberi nem természetes termékéül tekintjük, akkor fejlődhetett különböző időben és különböző országokban egy eredeti párnak különböző elszórt származékai között, ha pedig a nyelv mesterséges találmány: akkor még inkább hihető, hogy minden későbbi nemzedék feltalálhatta a maga külön nyelvét, — és így Müller M. szerint a nyelvnek közös eredete nem függ össze szükségképen az emberiség közös eredetének kérdésével. De én mégis merem állítani, hogy ha az emberi nem egy törzspártól származott, nyelvének is egy közös eredettel kell birnia; egyetlen ember párnak fölösleges volt több nyelvet birni.

(Vége köv.)

Br. Dipauli követ beszéde, melyet a bécsi birodalmi gyűlésen 1881. május 13-án tartott.

(Folytatás.)

Szabadelvű férfiak, ellenvéleményű tudósok tanubizonyosságait halottuk; halottunk továbbá köztársasági államokból a legnagyobb mérvben forradalmi államférfiaktól ítéleteket; mindezek megegyeztek a felekezetenkívüli népiskoláról és ennek a népre vonatkozó értékéről hozott ítéletökben.

És e szótart csak Ausztriában hangozzék el a pusztában? Hiszik-e csakugyan, hogy egy Isten kegyelméből monarchia felekezetenkívüli iskolák által az alattvalók szívében megerősíti magát? Nem hiszik-e, hogy az Istenbeni hit és az ennek törvénye iránti tiszteletének hiánya egyszersmind az uralkodó személye iránti tiszteletet és az Isten kegyelméből uralkodó-ház iránti engedelmességet is megcsorbítja és megsérti?

Mikor volt Ausztria nagyobb, mikor vala legdicsőbb hatalmi fejlődésének kora? Ez népei törhetlen hitének kora vala.

„Mindazon korszakok a világtörténetben, — mondja Goethe, — a melyekben a hit uralkodott, gyönyörűek szívelemők, termékenyek a jelen- és utókorra nézve; mindazok pedig, melyekben a hitelenség nyomorult győzelmet arat, eltűnnek az utóvilág előtt.”

De a vallásos nevelés nemcsak oktatás a vallásban, hanem a vallásos élet ápolása, az összes lelki életnek benső összhangzata Isten képmása szerint. De hogy legyen e kezesség elérhető a nevelésben, ha zsidó tanítók katolikus és protestans iskolák élére állítatnak?

A törvények alkotásánál — a minster maga tette ezt — tiltakoztak az ellen, hogy valaha azon eset állhatna elő, miszerint zsidó tanítók keresztény iskolák élére állítatnának. És mégis megtörtént ez, igen gyakran megtörtént. Az imént halottuk, hogy csak Bécsben több mint 60 zsidó tanító van alkalmazva, és hogy még nagyobb számban működnek a fővárosokban. A statisztikából kivettem, hogy egyedül Csehországban 236 izraelita tanító a népiskoláknál van alkalmazva. Tekintettel az ügymenetre nem akarok magamnak erre nézve semmiféle érzvételeket megengedni, kiki maga teheti ezt és a közoktatási minster ur is megteheti, ha akarja. Így tehát a vallásosító közreműködjék-e zsidókkal együtt a vallás-erkölcsi keresztény nevelésben? Uraim, ez annyit tesz, mint a kárhoz még gunt csatolni. A vallás ugyan nem cápa, de bomlasz sem, mondja az „Öntudatlan“ bölcsészetcének szerzője Hartmann.

Csehországban és Bécs mellett Badenben megtörtént az, hogy tanítók az iskolásgyermeknek az állam alaptörvényeit oda magyarázták: hogy a leült tizennegyedik életév után kiki azt hiheti, a mit akar, sőt, ha akar, nem kell hinni semmit sem, hogy mindenkinek akkor joga van magát felekezetenkívülinek nyilvánítani, még a szülők akaratának ellenére is. Dacára a megtörtént feljelentésnek a tanítók még állásukról sem mozdítottak el.

A ministerium által megerősített olvasó- és tankönyvek oly értekezéseket tartalmaznak, melyek a gyermekre nézve határozottan hasznavehetetlenek; mint például o. a magában véve egészen jó történet a „Kahlenbergi papról“, a gyermekben csak a papság megvetését keltheti. Meiernek a nép- és polgári iskolák számára írt olvasókönyve egyenes, csábítást tartalmaznak a szepticismusra; így p. o. azon ismeretes jelenet a három gyűrűvel Lessing „Náthán“-jából. De erkölcsi tekintetben is ezen könyvekben egészen hihetetlen dolgokat lehet találni. Így p. o. az említett tankönyvben Bürger „Leonóra“-ja áll. Valjon mit tanuljon ebből egy iskolás leányka, és mi haszna legyen más, mint egyszerűen az érzékek tulságos fölingerlését.

De politikai tekintetben is ott a legsudálatosabb helyek találhatnak, p. o. Meyernek a fiúiskola nyolczadik osztályának számára írt olvasókönyvében ez áll: „Gusztáv Adolf az (osztrák) horvátok rablókezeli alatt kiadá lelkét.”

Még csak röviden az iskolakönyvtárakat említem fel, melyek némelykor igazán hihetetlen könyveket tartalmaznak; a melyekből a még nem érett ifjuság semmi hasznót sem merithet, csak hazafiatlan, egyházellenes szellemet szívhat magába. Mindenekfölött azt sajnálom, hogy gyakran itt-ott erkölcsi tekintetben sikamlós könyveknek az iskolakönyvtárak számára való megszerzése még iskolahatóságok részéről is ajánlatba hozatott. Hogy az iskolakönyvtárak felállításánál a vallásosítónak semmi befolyás sem engedtetett meg, magától értetik.

Engedjék meg, hogy még egy előítéletről tegyek említést, az ugynevezett tudományos előítéletről a papság ellen, mintha ez az iskola fölötti felügyeletre nem volna képesítve. A papság a jogász- bölcsész- orvostudóssal osztozkodik a gymnasium általános tudományos műveltségében s ezután épen ő az, kinek szaktanulmányában: hitszónoklatot, hitelemzést, nevelést, tanulmányozást hallgatnia és tanulnia kell. Azt hiszem, hogy ezen ismeretek ötet az iskolák fölötti felügyeletre bizonyára inkább képesítik, mint jelenleg a legelső birtokost, szaktanítót vagy az első politikai hivatalnokot, kik jelenleg mint iskolafelügyeleti közegek működnek és tényleg gyakran még arra sem képesek, hogy az iskolalátogatási jelentést vagy jegyzőkönyvet helyesen szerkeszszék.

Ész és tapasztalás bizonyítja, hogy vallás és erkölcs elválaszthatlanok és hogy a népben vallás nélkül az erkölcsiség sem állhat fenn.

„Ha a mostani iskolanevelés korába esem, testileg és szellemileg tönkre megyek“ írja Humboldt Sándor és folytatja: „A mi mostani iskoláztatási módszerünk a tiszta jellem képzését lehetetlenné teszi.”

„Az értelem tudományos képzése egyedül, sohasem eredményezheti az ember tökéletes kiművelését — felele a császár a Greifswalde-i egyetem küldötségének.

Meg fogom mutatni, hogy a vallásnak az erkölcs

től való elválasztása mennyire lehetetlen; de föltéve egy pillanatra, hogy lehetséges volna, halljuk, mily gyümölcsöket terem ezen a vallástól elválasztott erkölcs! Erre csak egy tanut idézek, az osztrák iskolai érdekek szakközlönyét, az Oesterreichische Schulbote-t. Ez írja: „Ezentul az örök kárhozattól való félelem és egy örök boldogságra való remény nem képezheti többé egy egészséges erkölcsiségnek rugóit. Népünknek erősebb eledelre van szüksége, ezt neki a materialismus a hitelenségben nyújtandja.“

Ugyanaz a „Schulbote“, ezen az osztrák iskolák érdekében szerkesztett lap, más helyen azt írja: A tudomány mai napig még nem talált eszközt arra, hogy a gyermekek számának korlátozását lehetővé tegye, ha csak nem használnak oly eszközök, melyek minden esetre az anya egészségének kárára lennének.

Hisz nem lehet képzelní, hogy a teremtő iránti kötelezettség megtagadása a teremtmény részéről, mely az egyeseknél az erkölcsösség hiányát képezi, az egészben mint az iskola szervezésnek alapja, egyszerre erkölcsöt és erkölcsiséget teremthessen. Mindenek előtt a társadalomnak nemcsak tanult, hanem jó és derék embereket is kell nevelni.

„Nem a pórnéptől félek, hanem a modern, frivol világbölcséségek hitetlen tanaitól.“ E szavakat a porosz Vilmos Frigyes 1848-ban mondá.

Az újabb időben sok zajt ütöttek az ugynevezett „független erkölccsel.“ Míután iskolatörvényeink nagy része is e független erkölccsöt bírja alapjául, engedjenek meg nekem még néhány szót eziránt. Mit jelent ez: független erkölcs? Az annyit jelent, mint: az erkölccsöt Istentől függetlenné tenni; annyit, mint a tárgyilagosságtól függetlenné tenni; annyit, mint azt az egyén tetszésére bízni.

Erkölcshitczikkelyek nélkül pedig egyenlő az igazságszolgáltatással törvényszékek nélkül.

Akkor helyesnek kell lenni azon tételnek is, mely már nyíltan kimondatott, hogy minden korszakra, minden emberfajra, minden művelődésfokra nézve más erkölccstan, más erkölcs van érvényben. Olyan, az egyén tetszésére bízott erkölccsel, azaz független erkölccsel, nemcsak a család, a társadalom és az állam fennállása van veszélyeztetve, hanem az egyenesen a barbárságra vezet vissza. Az a liberalis szólamok átka, hogy azokat sahasem vizsgálják alapjukban; s ha megtörténik ez, mint a jelen esetben, hogy Moleschottal e következtetést vonjuk le belőle „hogy akkor a lelkiismeret is csak az anya egy sajátsága volna,“ akkor e tételnek első tanítói magok is zavarodottan és megütközve állának azon örvény előtt, melyet magok segítettek ásni.

(Folyt. köv.)

Kinyilatkoztatás és hitregészet.

I. Apolló mint Mózes és a Messiás.

(Folytatás.)

Nevezetes az is, hogy Apolló a Leukothea-fehér istennő sirhalmából, kit éltében felettéb szeretett,

egy tömjén-bokrétát hozott létre.⁸⁾ — Hogy Leukothea is a két Évát képviselte a hitregészetben: már csak onnan is kitetszik, hogy ő Ino- vagy Junóval is egynek lenni tartatott; de akik mindketten Évát vagy Máriát jelölték. S ha Leukotheát az atyja azon okból, mert Apollóval tulságos szerelmi viszonyban állott, elevenen eltemette: ez mindenesetre az első Éva bünére emlékezett, mely bün általában a tiltott érzéki gyönyörök élvezetében kerestetett mindig a pogányoktól, mely tiltott érzéki gyönyörökről a szentírás maga is így szól: „Amely — nő — pedig érzéki gyönyörökben él, élvén meg van halva.“⁹⁾ S ha a Messiást helyettesítő Apolló tömjén-bokrétát növesztett az élőhalott Leukothea sirhalmából: az annyit tesz, hogy az emberi nem bukását és kárhozattát különbösön nem nézhető irgalom Istene, az Éva sirhalmából és sarjadedékából egy oly nőt támasztá, akiről maga az isteni Jegyes, a Messiás is így szóla: „Kicsoda ez, aki feljön a pusztából? hasonló ama füstgomolyhoz, melyet mirhatómjénnek és más illatozó szereknek égetése támaszt.“¹⁰⁾ S alább ismét: „Az alkonyodó napnak hűvösödésekor . . . elmegyek a mirha hegyére s a tömjén halmaira. Egészen szép vagy én Barátném! és bünszeplő nincs tebened.“¹¹⁾ Itt a tömjén halma valjon nem a Leukothea sirhalmára vonatkozik-e? s a bünszeplőnküliség nem a Leukothea szónak-e az élethű kifejezése.

Apollóról az is mondatik, hogy a hirneves Clytia az iránta mutatott buzgó szerelem miatt napraforgó virággá vált, s azóta is mindig őt kívánta szemlélni.¹²⁾ — Nagy és valóban fölséges eszme van e néhány szóban is kifejezve, vagyis inkább elrejtve. Az ugyanis tagadhatlan, hogy a nagyörü Clytia, mint örökszüz nympha, maga is az örökszüz Istenanyára, Máriára, utal, ki az ő szent fia, a Messiás iránt való buzgó szerelem által indítatva, lelki szemeit mindig szent Fiára függeszté, mindig azt, azért, addig és ugy akarván: mint amit, amiért, ameddig és amint szent Fia akará; szóval Mária, az Istenanya, valóságos napraforgó vala, aki lelki zemeid szüntelen a lelki örök napjára s az örök világossága fényességére fordítá; amiért élete is ugyszólva beleolvadt szent Fia életébe, valamint példátlan, járatlan szeretete is az örök szeretet kiapadhatlan tenyerébe.

Apolló volt az is, aki Hyacynthot — a szülőinek a maga kora halálával oly sok szívszakgató fájdalmat okozó ifjut — hasonnevű virággá, Cyparissust pedig, aki Ábelt képviselte, mint maga Hyacynth is, ciprusfává változtatta; mely fa azóta mindig a gyász és szomorúság jelképeül tekintetik.¹³⁾ Ezeket is föltalálhatni az isteni kijelentésben, és pedig ott is a Messiás — és az ő anyjára vonatkozólag, a mint-hogy Ábel, is így Hyacynth és Cyparissus is a Messiásnak valának képviselői. Ezért mondá a Messiás anyja:

8) Ovid. Met. 4. v. 208. 9) 1. Timoth. 5. 6. 10) Cantic. 3. 6. v. 6. Cantic. 6. 9. 11) Cantic. 4. 6. 7. 12) Ovid. l. cit. v. 156. 13) Ovid. l. cit.

„Az én szerelmesem fehér és piros, ezerek közül kiválasztva . . . Orczái, mint a fűszeres kertek ágyai; ajkai, mint a piros liliomok, váloisztott drága mirha gyanánt illatozóok. Kezei, mint az arany henger, rakva h i á c i n t o k k a l . . . termete cedrusfához hasonló.¹⁴⁾ Ezért használja a Messiás anyjára alkalmazottan is anya-szentegyház a szentírás eme szavait: Kezdetben és örök idők előtt teremteté n és soha meg nem szünöm mindörökké . . . Magasra nevelkedem mint a libanoni céder s mint a c i p r u s f a a Sion hegyén“ stb. stb.¹⁵⁾

Apolló tán minden istenek között leginkább tiszteltetett mindenfelé, mint az orvostan, nyilazás, költészet, zenészet, csillagászat, és jövendölés istene,¹⁶⁾ s a kilencz muzsák feje és elnöke; mit ő valóban meg is érdemlett a fennebbiek értelmében, mint helyettesítője a Messiásnak, ki előtt minden térdnek meg kell hajolnia a mennyben, földön és pokolban¹⁷⁾ Azonban valamint minden egyébbel, úgy az Apollóról mondottakal is szörnyen visszaéltek sokszor az Istentől elpártolt népek, úgy hogy embereket is áldoznának neki Delphiben és egyebütt; sőt némelyek nem irtóztak még oly viszonyt is sejdíteni Apolló és Hyacynth között, mitől önkénytelenül is visszaborzad az emberi természet.¹⁸⁾

Apolló többnyire ifju alakban; olykor pedig szakállal is rajzoltatik, fején a tripossal-háromlábbal; jobb-jában nyillal, ijjal és puzdrával; baljában pedig lanttal. Emellett lábai alatt egy háromfejű, sárkánytestű és — farku iszonyu szörnyeteg volt látható. Az Apolló fején igen gyakran lehet látni egy tizenkét drágaköböl álló koronát is; valamint mellette egy borostyánfát, egy rajtaülő hollóval és körülötte játszadozó kilencz muzsával.¹⁹⁾ — Ezen pontok is, a legkisebb részletekig megegyeznek a Messiás ismeretes életvonásaival. Az Apolló fején látható tripos ugyanis a Messiás hármias hivatalát, t. i. a papit, látnokit és királyit jelöli. S ha Apolló nyillal, ijjal és nyiltokkal vala ellátva: a Messiásról is így ír szent Dávid: „Kösd fel oldaladra, oh leghatalmasabb! kardodat, a te dicsőséged és ékességedet . . . Nyilaid élesek; alád hullanak a népek, a király ellenségeinek szívökbe hatván a nyilak. Királyi széked oh Isten! fennáll örökön örökké.“²⁰⁾ stb. Ezen szentírási szavakból azt is tisztán kivehetni — a hitregészetet is figyelembe véve, mely Apollót mint a nyilazás istenét úgy is tisztelte — hogy kit kelljen tulajdonképen az állatkör „Nyilasa“ alatt is értenünk;²¹⁾ Apollót t. i. aki Arcitenenségnek is neveztetett — és ő általa a Messiást.

(Vége köv.)

T Á R C Z A.

A kalitkába zárt madárhoz.

Vigan dalolsz ártatlan kis madár,
Szerelmet-e, imát-e? . . . nem tudom,

De jól esik lelkemnek olykoron
Merengeni ábramos hangodon.

Vigan dalolsz te ártatlan madár!
S az én lelkem sohajt-sohajra hajt, —
Pedig te is mint én, csak rab vagy itt:
Kalitkádnak rostélyá zárva tart . . .

Elelnézem sokszor kis szárnyaid
Miként terjesztéd ki, hogy messze szállj,
Hol vágyaid s z i v á r v á n y rétein
Szabadságot, boldogságot talájl.

Láttam, miként reszkettél lázasan
A kéjelőizét érezve már,
Mely hüs-árnyas lomsátorok között
Oly sok társat gyöngéd keblére zár, —

De börtönöd rideg hálózatán
Megtört erőd vérezve vissza hullt,
Fájt látnom ott vergődve tégedet,
S gyötrelmeden kedélyem elborult!

. . . Felocsudál s gígécselő szavad
Síró panaszt, búdalt nyögdécselő
Azóta, ha hallottam éneked,
Mindig fájo keservvel volt tele.

Most újra dallsz. de már n-m bánatot;
Most újra dallsz s dalod gyönyörteli,
Mint a kinek reménye bimbait,
A boldogság szép napja érleli.

Mondd hol vevéd e kedves hangokat?
Mi önte ily édes varázst reád?..
Értem! Ne szólj: . . . A megnyugvás sugá
Szívednek ez örömtelt ariat.

Dalolj, dalolj! dalod kedves nekem,
Hisz sorsodban önsorsom képe él.
Rab lelkem is s börtönbe zárt midir.
S haj a világ börtönben sem kimél! —

Ő is, miként te, gyakran szárnyra kel,
Hogy fölkeresse azt a szép hazát,
Melynek gyönyörben uszó réteit
A boldogság folyója futja át.

De, mint te, ő is vissza-vissza hull
S ajkán vágyó, borongó dal fakad,
Mig feltörik s vigaszt lehel reá
Ártatlanul trillázó ajakad.

Dalolj, dalolj hát szende kis madár!
S tanits remélve könyvet önteni,
Mert a könyvek reménytelen csepjein
Béke szívárvány fog feltetszeni.

Pál A

14) Cantic. 5. 10—16. 15) Ecclii 24. -- v. ö. 50. r. 16) Banier Er. láut. d. Götterl, 3. B. 422. Scit. Callimach. Hymn. 17) Shilipp. 2. 18) Ovid, Met. 10. Apollodor. 1. 3. c. 3. 5. 3. 19) Albric. de imagin. Deor. c. 4. 20) Psalm. 44. 21) A Nyilos csillagzat.

Csik vészes napjaiból

(Történeti beszély).

(Folytatás.)

V.

Egy második Kapisztrán.

Hagyjuk a tatár tábornok első meglepetésében s nézzük, mi történt Somlyón egy nap folyama alatt. A nép mindenünnen ide menekült vallásos meggyőződésében Szűz Mária oltalmába helyezvén minden reményét, kinek kegyképe előtt annyi csoda történt s kinek közbenjárása annyiszor menté meg Csik vallásos lakosait a veszélyben. Azonban mindenütt bátortalanlás honolt; szörnyűbbnél szörnyűbb dolgokat — a minöket a rémületben a képzelet alkothat terjesztettek a tatárok felől. A harcban edzet vitézek pedig egykedvűen várták amaz időt, midőn a tatárokkal összetűzhetnek s bár győzelmet senki sem remélt, mégis legalább a dicső halál gondolata enyhíté és felvidámitá keblöket. Ki azonban az általános zavar és kétségbeesés között sem veszté el fejét, az Nizet és az ifju Kálnoky vala. Az utóbbi óriási tevékenységet fejtett ki a nép felfegyverezésében, forró szerelme és a vágy — kiszabadíthatni jegyesét — óriási tettekbe képesíté. Fegyvereket szerzett, maga köré gyűjté a felfegyverezetteket, a kezelésben gyakorlati utasításokat osztogatva, mivel Magyarországon létekor az akkor a hadseregbe behozott dobok kezelését is értette, arra egy csomó vállalkozót megtanított. Azonban a védelem és felszerelés oroszán része Nizetet illeté meg. Ez igénytelen szerzetes, ki életében oly ritkán forgatott kardot, kitünő hadvezérnek bizonyult be. A merre csak megjelent szavai balzsamként hatottak az őt Isten küldötte gyanánt magasztalt nép keblére. Mindenfelé reményt és bizalmat hintett, a gyengéket Isten oltalmával bátorítván, az erőseket tette ösztönözvén. Az egész éj folyama alatt lázas izgalommal folyt a felfegyverkezés.

A kardok, dárda, kaszák kiköszörültettek, a puszkák számára golyókat öntettek, a kolostor vastag falait a szeredai várból hozott ágyúkkal felszerelték, a kolostor közül szekerek, gerendákból védfalat emeltek, hogy szükség esetén lehessen oda vonulni is, mielőtt a hajnalpir feltűnt volna, annyira-mennyire a gyülelés sereg fel volt fegyverezve. A hajnalpir feltűnével megszólalt a templom hívó harangja s az egész nép a templomba vonult Isten segélyéért és védelméért esedezni.

A misének vége van s a nép tolongva bomlik ki a templomból. Kiki még egyszer házi lakába vonul, gondosan bezárja annak ajtáit, jöllehet féltesebb vagyonát p'nczékben és más helyeken rég elrejtette. Csoportok képződnek az utcákon, mindenütt siránkozás és rekegés uralg.

„Jaj néném asszony, néném asszony mi lesz velünk? mindjárt itt lesznek a tatárok“ szólott siránkozva egy fiatal asszony a mellette álló öregrendű asszonyhoz „bár szaladhattunk volna ki az erdőbe, de hisz akkor a hideg is megvenne. Óh Istenem, Istenem könyörülj

rajtunk! Aztán nemis hallotta kend, hogy mit parancsolt a tisztelendő Pater ur? Azt hogy mi fehérszemélyek is oda álljunk a férfiak háta mögé s kiki a milyen fegyvert keríthet hozzá magával, aztán hogy mindenki tegye le a főkötőt s kerítsen a fejére kalapot.“

„Józus Mária! igazat mondasz-e Sári hugom?“

„Biz igazat mond“ erősíté egy közéjük forakodott fiatal leány „Én Pista bátyámtól hallottam, hogy a tisztelendő ur szigoruan meg fogja azt megparancsolni.“

„Jaj, ha igaz, akkor nekünk asszonyoknak végünk van“ szolt egy negyedik fiatal menyecske. „A szt. mihályi Románétól — ki szerencsésen megszökött a tatárok körmei közül s most nálunk van; hallottam, hogy a tatárok inkább a fehérszemélyeket fogdossák s viszik tul az Operenczián Tatár országba, hol minden kutya-fejűnek 60 felesége van. Jaj, jaj, jaj legelőször is reánk rohannak a tatárok, azt mondják, hogy mindeniknek kutya feje van és emberhussal élnek. Fussunk, szaladjunk! Én megyek, futok!“

„Mit óbégatnak annyit kentek?“ Szólitá meg őket egy hatalmas termetű közszekely „nem takarodik mindenki dolgára, mindjárt kiporozom a szoknyátokat sok mihaszna!“

„Jaj, jaj kisbíró uram, ki ne rettegne mikor mindjárt itt vannak a tatárok s mindenikünket összeapritanak?“

„Huzódjatok ha mondom!“ szolt a kisbíró fenyegetőleg emelvén fel természetes botját, mire a megijedt vászonnép nyakra főre sietett a fenyegető bot közeléből.

„Tram, tram, tram, hangzott a lármadob az egész falu hosszában; mindenki, férfiu gymint asszony, diák, katona, ifju és öreg fegyverrel, kaszával, lándzsával, nyárral s mindenféle öldöklő szerszámmal felfegyverkezve siessen a templom előtti térre, a ki ezt most hamarjában tenni elmulasztaná, az a szigoru büntetést el nem kerüli!“ tram, tram, tram.

A nép tolongott a kijelölt hely felé, a melynek közepén egy magaslaton ott állott Nizet, Kálnoky, körötűk a nemesek.

„Mihez fogunk most tisztelendő Ur!“ szólitá meg egy ősz nemes szerzetes.

„Mindenek előtt bizzunk a jó Istenben Álózsi bácsi, s aztán egy pár biztató szó sem volna fölösleges. Ama terv, melyet megbeszéltünk és kivinni akarunk mindennek előtt merészséget kíván. Utasításamat kiadtam a csoportok vezetőinek s most csak egy néhány szót akarok intézni a néphez. A hegytetőre embereket küldöttem, kik figyelemmel kísérik a tatárhad mozgulatait s mihelyt a láthatáron megjelennek, vészütöket által tudunkra adják. Még egy pár óránk van az elrendezkedésre. Csak bizzunk Istenben!“

„Élet vagy halál mindegy nekem szólott Kálnoky a szerzetes szavaira.“ Ha a foglyok kiszabadítása nem sikerül akkor inkább a halált választom!

„Nem kell a reményt elveszitenünk“ választott a szerzetes „bizom abban, hogy sejtelve meg fog valósulni és hogy mire a nap leáldozik testvéreinkkel“

együtt adhatunk hálát az isteni segélyért. A nép mint látom összegyülekezett ideje hogy néhány szót intézzen hozzá s azután elrendezhetjük a csatarendet.“

(Vége köv.)

Kisebb közlemények.

— **Programmszemle.** *A székely-udvarhelyi rom. kath. főgymnasium értesítője az 1880–81. tanévről.* Az értesítőt a tanári kar névsora nyitja meg s eszerint a főgymnasiumban a rendes tárgyakra 13, a rendkívüliekre 2 tanár alkalmaztatott, kik közül 4 egyházi és 9 világi volt, de hogy hányan voltak képesített rendes, helyettes vagy segédtanárok, ki nem vehető az értesítőből.

A tananyag jelzése olyan, mint azt a kolozsvári és brassói gymnasiumok értesítőjére már kétszer elmondottuk.

A tanügyi adatokból megemlíthetjük, hogy Kóródy Endre egyházi és Jánosy Péter világi tankepesítő oklevelet nyertek. Lestyán József és Kóródy Endre oklevelök s a három évi helyettes tanárkodás alapján rendes tanárokká lettek. Továbbá az ifjuságra igen nevezetes, hogy a finövelében 36 alapítványos, 5 szégyén és néhány fizetéses növendék láttatott el; némely tanári karra pedig kiváló fontossága, hogy már nemcsak a brassói, de az udvarhelyi gymnasiumnál is megengedett a tanulóktól az értesítőért 50 krnyi díjt venni.

A tanszerek bőven szaporodtak, nevezetesen a természetrajziak tára, „hová Cseh Lajos ur 140 drb ásványt ajándékozott az erd. bányavidék területéről.“

Az önképzőkör ezen évben jutott a Botta Györgynéfele 400 frtos alapítványhoz, melyből pályadíjakat szoktak kitűzni. A kör 13 rendes és 2 rendkívüli ülést tartott és „Ébredés“ című kebli lapot szerkesztett.

A zenede alapja 1570 frt, melynek kamataiból a tagdíjakkal együtt a zenetanár fizetésének egy részét látják el.

A jutalmakra vonatkozólag elmondhatjuk, hogy az intézet annyi jötevével dicsekedhetik, mennyivel alig más. A főgymnasiumba beiratkozott 142 tanuló s pedig 129 r. kath., 17 unitarius, 1 gör. kath., 2 gör. keleti és 4 ágostai vallású; 127 csak magyarul, 2 magyarul-németül és 7 magy.-ném.-románul beszélt; az értelmiség köréből kikerült 30, az őstermelők köréből 64, a kereskedők köréből 43 és a személyes szolgálatot tevők köréből 6; helybeli volt 74, udvarhelymegyei 48, háromszéki 15, csiki 7, a többi Maros-Torda-, Kis- és Nagy-Küküllő-, Szolnok-Doboka- és Szebenmegye között oszlik meg. Érettségi vizsgálatot tett 6; a tanulók közül kitűnő volt 7, jeles 32, másodrendű 19, a többi elsőrendű.

Igen nevezetes még az is, hogy ezen intézet mellett előkészítő osztály van berendezve.

Irodalom.

— **Jelentés.** Épen most került ki sajtó alól s az »Erdélyi rom. kath. irodalmi társulat«-nál Gy.-Fehérvárt a várban 90 krért megrendelhető »Székely czimbalomhangok«, énekkel kíséri V. Cs. J. a székely czimbalmos.

Az 50 népszerű nyelven irt eszmedus verset tartalmazó, csinos kiállítású művet melegen ajánljuk olvasóink és minden irodalom-barát figyelmébe annál is inkább, mert aki e verseket elolvassa, az kedves élvezetet szerez magának s épületes olvasmányt nyújthat ajándékozás által másnak is.

Minden hat példányra egy tisztelet-példányt szívesen adunk.

A napi események köréből.

— Király ő Felségének születése évfordulóját folyó aug. hó 18-án rendkívüli fényvel ünnepelte Gy.-Fehérvár. A nap vigélyn derült égen mosolygó csillagok szelid sugarai vegyültek a város és vár önkényes világításának fényárával, nemzeti zászlók lengedezése kölcsönzött vonzó színezetet a kegyeletes mozzanatoknak; a városon taraczkok, a várbástyákon nehéz ágyuk dördülése szólott a szívek érzületébe; a várbeli sétatéri kioszk homlokzatán — a tisztí kaszinó rendezése folytán — szép lampionok s játszi színnel pislogó mécsesek fénye nemzeti és más különböző zászlók lengedezése közt szóródva kedvesen üdvözölte király ő Felsége képét s a zenekar választékos darabjaiban szokatlan nagy közönség talált fönön hangolt kedélyének örömeivel. — Másnap a szent misét mélt. és főt-Lönhárt Ferencz segédpüspök ur diszszegédlettel a katonai tisztikar, papság, tanárok és polgári testületek részvéte mellett tartott. Mise után nagyszerű volt a katonaság disz-elléptetése. Délután 1 órakor a püspöki lak nagy termében 40 teritékü diszebéd volt, melyen a segédpüspök ur mint fópásztorunk ő Nagyméltósága helyett szereplő házi gazda zengzetes magyar nyelvezettel alkalmi fölköszöntőt mondott. Kedves érzettel töltötte el a jelenlevőket, midőn fölemlíté, hogy Dr. Fogarasy Mihály püspök, val. belső titkos tanácsos ur, ő Nagyméltósága loyaltása és a haza iránti szeretete alkalmat nyújtott arra, hogy vendégszerető asztalánál a napon is a trón iránti rendithetlen ragaszkodásunknak s szívből fakadó hódolattaljes tiszteletünknek kifejezést adhatunk, s utólréhetlen lelkesedésben tört ki az éljenzés, midőn kíváná, hogy Isten I. Ferencz Józsefet ő Felséget a 33 évi uralkodás alatt szerzett érdemek miatt kedvelt és népszerű dicső uralkodót, Erzsébet királyné ő Felségét s a trónörö-ös párt jólétben s népei jóllétének további előmozdítására sokáig éltesse. A lecsillapuló éljenzésre szépen felelt a kato-

nai zenekar néphymnusa, melyet a vendégek állva hallgattak végig, s melyet tovább visszhangoztak a bástyák ágyui.

— Szent István első magyar király napján a szent misét — melyen a tisztikar, városi tanács, kir. törvény-szék s más testületek is képviselve voltak — ngos Andrásy István apát-kanonok ur mondotta, a szent beszédben Bálint Lajos püsp. irodai iktató valódi hazafias és vallásos érzéssel fejtegette, hogy a vallás-talanság meggyalázó az egyénre s veszélyes a társadalomra nézve.

— Személyzetiek. Pál Kálmán véczkei lelkész tükösi lelkésznek, Csiszér János papnöveldei lelkiigazgató véczkei lelkésznek, Rancz Janos gy.-fehérvári gymn. tanár papnöveldei lelkiigazgatónak, Bessenyei Puhola József szerpap gyulafehérvári gymn. tanárnak nevezetett ki, Nagy Ignác Csicsó-Kereszturrló Kapnyikra lelkésznek áthelyeztetvén, helyébe Fejér Manó kolozsvári segédlelkész csicsó-kereszturi lelkésznek, Gazda Dénes k.-szentléleki segédlelkész kolozsvári segédlelkésznek, Süller István új áldozár k.-szentléleki segédlelkésznek nevezetett ki, Bándi Vazul gymnasiumi tanár Sz.-Udvarhelyről a kolozsvári kegyesrendi gymnasiumhoz, Bodosi Lajos ugyanonnan a csik-somlyói gymnasiumhoz áthelyeztetvén. Bodó Ádám kolozsvári kegy. gymn. tanár és Incze András szászrégeni segédlelkész sz.-udvarhelyi gymn. tanároknak, Szigeti István szerpap szászrégeni segédlelkésznek nevezetett ki. Szabó Albert pátfalvai lelkész verestornyai lelkésznek, Bodó Ignác zetalaki s.-lelkész pátfalvai lelkésznek, Sebestyén Mózes szerpap zetalaki s.-lelkésznek, Jarzsemszky József sámsondi kudzsiri lelkésznek, Daró Alajos m.-vásárhelyi s.-lelkész sámsondi lelkésznek, Takó János ditrói segédlelkész maros-vásárhelyi segédlelkésznek, Markaly Antal ideigl. nyug. s.-lelkész ditrói segédlelkésznek nevezetett ki. Jánosi Lajos ákosfalvi lelkész nyugalomba lépven, Száva Antal csik-rákosi segédlelkész ákosfalvi lelkésznek, Pap Gyula új áldozár csik-rákosi s.-lelkésznek, Albert Mihály kaali lelkész balánbányai lelkésznek, Fodor László csik-taploczai expositus segédlelkész kaali lelkésznek, Bálint Lajos püspöki irodai iktató cs.-taploczai expositus segédlelkésznek, Tamási Áron tordai segédlelkész püspöki irodai iktatónak, Gegő György gyó-alfalvi segédlelkész tordai, és Szabó Elek új áldozár gyó-alfalvi s.-lelkésznek nevezetett ki. Br. Gamera Arthur szerdahelyi lelkész az olmtüzi egyházmegyébe át lépven, Ágoston Lajos szeben-külvárosi lelkész szerdahelyi lelkésznek, Jancsó Ernő brassói segédlelkész szeben-külvárosi lelkésznek, Prokupek Samuel új áldozár brassói segédlelkésznek nevezetett ki.

— Az erdélyegyházmegyei számvevő hivatal részére adott püspöki utasítás II. 6—7 pontja alatt következők foglaltatnak: „Az erdélyegyházmegyei számvevő hivatal hatásköréhez tartozik az erdélyi római katolikus püspöki egyházmegye mindennemű ingó és ingatlan vagyona kezelésének ellenőrzése. Nevezet szerint: templomok, kápolnák és egyéb szent helyek, lelkészi és tanító javadalmak szent mise alapítványok, iskolák és nevelőintézetek szegény-agg-és kórházak, egyházi és vallásos egyletek, könyvtárak, magtárak, az erdélyi egyházmegye kebelében fenálló minden

intézet és alapítvány vagyónának kezeléséről szóló számadások felülvizsgálása, kiegészítettése, visszautasítása bekövetelése, szóval az egész egyházmegyei vagyónkezelés nyilvántartása.

E számvevő hivatal a püspöki hatóságtól nyerte küldetését, azért eljárásáról a megyei püspököknek felelős és hivatalosan a megyéspüspök nevében intézkedik.“ — Ebből kifolyólag a püspöki számvevőség csak úgy felelhetvén meg felelősséggel járó kötelezettségének, ha az idézett pont alatt megnevezett számadások évről-évre a kiszabott rendes időben pontosan fölülvizsgálatra terjesztetnek fel: önként következik, hogy minden egyes hitközségben levő számadóknak mulhatlan kötelessége számadásaikat a fennálló szabályrendelet értelmében pontosan elkészítve maga idejében minden év végével fölülvizsgálatra terjeszteni. Minthogy pedig ezen kötelességnek oly sokan nem tettek eleget idáig, hogy a legújabb vizsgálat után még 63 számadás van hátralékban és pedig nemcsak egy, két vagy három, hanem még több évről is: indítatva érzi magát az erdélyegyházmegyei számvevő hivatal arra, hogy a hátralékban levő számadások felterjesztésére az illető számadókat figyelmeztesse és felhívja, azon kijelentéssel, hogyha ezen kötelességöket f. évi szeptemberhő végeig sem fognak teljesíteni, névszerint fognak nyilvánosan is figyelmeztetni és kötelességökre emlékeztetni. *A püspöki számvevőség.*

— Hátralékosok névsora. Többször voltunk bátrak általános figyelmeztetést intézni az igen tisztelt előfizetők és a társulati tagokhoz, hogy előfizetési, illetve tagsági hátralékaikat beküldeni sziveskednének. — Az eredménytelenség arra enged következtetni, hogy az illetők nem birnak tudomással hátralékaik mennyiségéről. Azért a választmány határozatához képest ezennel megkezdjük a névsort annál is inkább, mert más forrással nem rendelkezünk, melyből a kiadásokat fedeztetők. Méltóztassanak tehát jó indulatu tudomást szerezni s az összegeket a társulat pénztárának haladék nélkül beküldeni. Hátralékban vannak pedig a következők: a) előfizetők: Ávéd István 1880-ra 4 frt. Bartok Lajos 1879-re 3 frt, 1880-ra 4 frt. Bárbu Miklós 1880-ra 2 frt. Boga Bálint 1880-ra 3 frt. Bublá Károly 1880-ra 1 frt. Csiszér Pető 1880-ra 3 frt. Deák Gyula 1880-ra 2 frt. Dragomir Béla 1879-re 4 frt, 1880-ra 4 frt. Dobszág Antal 1880-ra 2 frt. Jáger József 1879-re 3 frt, 1880-ra 4 forint. Incze András 1880-ra 4 forint. Jarzsemszky József 1880-ra 2 forint. Kopasz Antal 1879-re 3 frt, 1880-ra 4 frt. Kimpel Florián 1880-ra 3 frt. Katholikus casino Szathmár 1879-re 4 frt, 1880-ra 4 frt. Lekomüller György 1879-re 1 frt, 1880-ra 4 frt. Lollok József 1880-ra 2 frt. Máthe János 1880-ra 2 frt. Murányi Kálmán 1880-ra 1 frt. Növendék-papok Budapest 1880-ra 1 frt. Paitler Antal 1879-re 1 frt, 1880-ra 1 frt. Polák Gergely 1880-ra 2 frt. Páskó Antal 1879-re 4 frt, 1880-ra 4 frt. Puskás Tamás 1880-ra 2 frt. Pap Kajetan 1880-ra 2 frt. Ráduly Lajos 1880-ra 3 frt. Ribiczei Ferencz 1879-re 4 frt, 1880-ra 4 frt. Sz. Ferencz-zárda Medgyes 1879-re 2 frt, 1880-ra 4 frt. Tódor József 1880-ra 2 frt. Weber Béla 1878-ra 1 frt, 1879-re 4 frt, 1880-ra 4 frt. Vákár János 1880-ra 2 frt 75 kr. Veres Lajos 1880-ra 1 frt. Zsigmondi Imre 1879-re 4 frt, 1880-ra 4 frt. Zárcsa Jolán 1880-ra 2 frt.

(Folyt. köv.)

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Szerkesztőbizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott a püsp. lyc. gyorssajtóján Gyulafehérvártt. (Klüger B.-nál.)